

XOTIN-QIZLARNING TA'LIM VA TIL O'RGANISHGA BO'LGAN EHTIYOJINI SHAKLLANTIRUVCHI OMILLAR

Murodova Farida Shuhrat qizi

Annotatsiya: Maqolada xotin-qizlarning ta'lim va til o'rganishga bo'lgan ehtiyojini shakllantiruvchi ijtimoiy, oilaviy, psixologik, pedagogik hamda davlat siyosati omillari tahlil qilingan. Ushbu ehtiyojning shaxsiy rivojlanish, ijtimoiy faollik va madaniy saviyani oshirishdagi o'rni yoritilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim, til o'rganish, ehtiyoj, xotin-qizlar, motivatsiya, ijtimoiy muhit, psixologik omil, pedagogik yondashuv.

Abstract: The article analyzes the social, family, psychological, pedagogical, and policy factors that shape women's need for education and language learning. It highlights the role of this need in women's personal development, social participation, and cultural advancement.

Keywords: education, language learning, need, women, motivation, social environment, psychological factor, pedagogical approach.

Аннотация: В статье рассматриваются социальные, семейные, психологические, педагогические и государственные факторы, формирующие потребность женщин в образовании и изучении языков. Раскрывается значение этой потребности в личностном развитии, социальной активности и культурном росте женщин.

Ключевые слова: образование, изучение языка, потребность, женщины, мотивация, социальная среда, психологический фактор, педагогический подход.

Kirish. Xotin-qizlarning ta'lim va til o'rganishga bo'lgan ehtiyoji bu ularning shaxsiy, ijtimoiy va madaniy o'sishini ta'minlovchi murakkab psixologik-pedagogik jarayondir. Ushbu ehtiyoj faqat bilim olishga intilish emas, balki ayollarning o'z salohiyatini ro'yobga chiqarish, ijtimoiy faollikni oshirish, iqtisodiy mustaqillikka erishish va madaniy saviyasini yuksaltirish yo'lidagi ongli harakatlarini ham ifodalaydi. Ayolning o'qish va til o'rganishga bo'lgan ehtiyoji, aslida, uning o'zini jamiyatda faol subyekt sifatida anglash jarayonidir. Bunday ehtiyojlar shakllanganda ayol o'zini nafaqat oilaviy doirada, balki professional, ilmiy va ijtimoiy sohalarda ham muvaffaqiyatli ko'ra boshlaydi.

Bu ehtiyojning shakllanishiga ijtimoiy-madaniy muhit, oilaviy qadriyatlar, davlat siyosati, shaxsiy motivatsiya va psixologik omillar bevosita ta'sir ko'rsatadi. Avvalo, jamiyatda ta'lim va bilim qadrlansa, xotin-qizlarda o'rganishga bo'lgan tabiiy ehtiyoj ortadi. Ayol o'zini intellektual jihatdan rivojlantirish orqali jamiyatda mustaqil fikr bildiruvchi, ijtimoiy jarayonlarda faol ishtirok etuvchi shaxs sifatida shakllanadi.

Shuningdek, oilaning qo'llab-quvvatlashi, atrofdagilarning ijobiy munosabati va o'qish uchun yaratilgan qulay sharoit ayolda ichki motivatsiyani kuchaytiradi.

Til o'rganish xotin-qizlar uchun nafaqat kasbiy va ma'naviy o'sish vositasi, balki kommunikativ salohiyatni rivojlantiruvchi asosiy omil sifatida ham namoyon bo'ladi. Chet tilni bilish ayolga global madaniyat va axborot maydoniga kirish, xorijiy tajriba bilan tanishish, o'z fikrini erkin ifoda etish imkonini beradi. Bu esa uning ijtimoiy mavqeini oshiradi, o'ziga bo'lgan ishonchini kuchaytiradi va o'z hayotini mustaqil boshqarish salohiyatini rivojlantiradi.

Zamonaviy jamiyatda ayolning til o'rganishga bo'lgan ehtiyoji shaxsiy istakdan chiqib, ijtimoiy zarurat darajasiga ko'tarilmoqda. Chunki til bilgan ayol ma'lumotli, dunyoqarashi keng, zamonaviy texnologiyalarni o'zlashtira oladigan va farzandlariga bilimli tarbiya bera oladigan shaxsdir. Shu sababli, xotin-qizlarning ta'lim va til o'rganishga bo'lgan ehtiyojini shakllantirish bu nafaqat individual rivojlanish, balki jamiyatning intellektual va madaniy salohiyatini oshiruvchi strategik jarayon hisoblanadi.

Asosiy qism. Xotin-qizlarning ta'lim va til o'rganishga bo'lgan ehtiyoji bir xil sabab bilan shakllanmaydi; u ko'p qirrali, o'zaro bog'langan va tizimli jarayon bo'lib, turli ijtimoiy, oilaviy, psixologik, pedagogik hamda davlat siyosati omillari ta'siri ostida rivojlanadi.

Ijtimoiy omillar. Xotin-qizlarning ta'lim va til o'rganishga bo'lgan ehtiyoji, eng avvalo, ularni o'rab turgan ijtimoiy muhit va jamiyatdagi ijtimoiy qadriyatlar tizimi bilan chambarchas bog'liq. Jamiyatning ayollarga nisbatan munosabati, gender tengligi darajasi, ayolning ijtimoiy mavqei va imkoniyatlari ularning o'qishga bo'lgan motivatsiyasini bevosita belgilaydi. Bugungi kunda globallashtirish, mehnat migratsiyasi, axborot almashinuvi va raqamli madaniyatning kengayishi natijasida til bilish ehtiyoji ijtimoiy zaruratga aylandi. Xotin-qizlar xorijiy tillarni bilish orqali o'zining shaxsiy va kasbiy salohiyatini namoyon etish, xorijda ishlash yoki o'qish imkoniyatiga ega bo'lish, shuningdek, dunyoqarashini kengaytirish imkoniyatiga ega bo'lmoqda.

Ijtimoiy omillarning eng muhim tarkibiy qismlaridan biri jamiyatda ayollarning ta'limga bo'lgan yondashuvi. Agar jamiyatda ayolning o'qishi qadrlansa, u ma'naviy rag'bat sifatida kuchli motivatsiya beradi. Aksincha, ayolni faqat oilaviy mas'uliyatlar bilan cheklovchi stereotiplar, ijtimoiy bosim yoki kamsituvchi qarashlar uning ta'limga bo'lgan ehtiyojini susaytiradi. Shu bois, davlat siyosatida gender tenglikni ta'minlash, xotin-qizlar uchun teng imkoniyatlar yaratish, ayollarni iqtisodiy va ma'naviy qo'llab-quvvatlash masalalari ijtimoiy ehtiyojni shakllantiruvchi asosiy omillar sifatida e'tirof etiladi.

Bundan tashqari, zamonaviy ijtimoiy tarmoqlar, ommaviy axborot vositalari va xalqaro muloqot madaniyati ham xotin-qizlarda til o'rganishga bo'lgan ehtiyojni

oshirmoqda. Ular yangi bilimlar, kasbiy malaka va o'zini rivojlantirish yo'lida ijtimoiy rag'bat manbaiga aylanmoqda.

Oilaviy omillar. Xotin-qizlarning ta'lim va til o'rganish ehtiyoji shakllanishida oila muhiti hal qiluvchi ahamiyatga ega. Oila bu ayolning eng yaqin ijtimoiy muhiti bo'lib, unda shakllanadigan qadriyatlar, ruhiy muhit va munosabatlar uning o'rganishga bo'lgan ishtiyoqini kuchaytirishi yoki aksincha, pasaytirishi mumkin. Ota-onaning qiz farzandga nisbatan ta'limga bo'lgan ijobiy munosabati, o'qishga undovchi so'zlari, moddiy va ma'naviy qo'llab-quvvatlashi ayolning o'zini rivojlantirish ehtiyojini mustahkamlaydi. Turmush o'rtoqning qo'llab-quvvatlovi, bolalarning o'qish uchun ruhlantiruvchi ta'siri ham bu jarayonda muhim o'rin tutadi.

Biroq ayrim oilalarda hali ham patriarxal qadriyatlar hukm surib, ayollarning ta'limga bo'lgan intilishini cheklovchi holatlar uchraydi. Masalan, ayolning asosiy vazifasi uy va bola tarbiyasi degan qarash uning ilmga bo'lgan ehtiyojini susaytiradi. Shu bois, oilada ta'limni qadrllovchi madaniyatni shakllantirish, ayolning o'qishini butun oila manfaatiga xizmat qiluvchi qadriyat sifatida anglash zarur.

Oila shuningdek ayolning psixologik holatiga bevosita ta'sir etadi. Ruhiy osoyishtalik, mehr va hurmat mavjud bo'lgan muhitda ayollar o'qishdan qo'rqmaydi, aksincha, yangi bilim olishni hayotiy ehtiyoj sifatida qabul qiladi. Shunday qilib, oilaviy qo'llab-quvvatlov, ijobiy munosabat va ruhiy barqarorlik ayollarda o'qish va til o'rganishga bo'lgan ehtiyojni shakllantiruvchi asosiy manbalardan biridir.

Psixologik omillar. Xotin-qizlarning ta'lim va til o'rganishga bo'lgan ehtiyojini shakllantiruvchi omillar orasida psixologik omillar yetakchi o'rin tutadi. Bu omillar shaxsning ichki dunyosi, o'zini anglash, o'z imkoniyatlariga ishonch va motivatsion ehtiyojlar bilan bog'liqdir. Ayol o'zini jamiyatda faol, mustaqil va bilimli inson sifatida ko'rishni istasa, bu holat unda o'qish va o'zini rivojlantirishga ichki turtki paydo qiladi. O'ziga bo'lgan ishonch, bilishga qiziqish, muvaffaqiyatga intilish, o'z fikrini erkin ifoda etish istagi psixologik motivatsiyani shakllantiradi.

Psixologik omillarning eng muhim jihatlaridan biri ichki motivatsiyadir. Agar ayol o'qishni faqat majburiyat sifatida emas, balki o'z ehtiyoji va zavqi sifatida qabul qilsa, bu uning barqaror o'rganish faoliyatiga olib keladi. Shu bilan birga, tashqi omillar atrofdagilarning e'tirofi, rag'bat, ijtimoiy maqom kabi jihatlar ham o'qishga bo'lgan ruhiy tayyorgarlikni oshiradi.

Shuningdek, psixologik to'siqlar o'ziga ishonchsizlik, qo'rquv, kech bo'ldi degan fikrlar yoki salbiy tajribalar ayollarning o'qish ehtiyojini pasaytiradi. Shu sababli, ta'lim jarayonida psixologik qo'llab-quvvatlash, ishonchni mustahkamlovchi muhit yaratish zarur. Psixologik barqarorlik, o'z-o'zini rag'batlantirish va ijobiy emotsional fon mavjud bo'lgan ayollar o'qish va til o'rganishni hayotining ajralmas qismiga aylantiradi.

Pedagogik omillar. Xotin-qizlarning ta'lim va til o'rganishga bo'lgan ehtiyoji faqat ichki motivatsiya bilan emas, balki pedagogik yondashuv va ta'lim sharoitlari bilan ham belgilanadi. Ta'lim tizimida ayollar uchun qulay sharoitlar yaratish, o'quv dasturlarni ularning hayotiy ehtiyojlariga moslashtirish va interfaol, kommunikativ metodlardan foydalanish motivatsiyani kuchaytiruvchi asosiy vositalardandir. O'qituvchi ayol auditoriyasining psixologik xususiyatlarini inobatga olib, ularni ruhlantiruvchi, ishonch beruvchi, qo'llab-quvvatlovchi yondashuvni tanlasa, o'rganish jarayoni yanada samarali kechadi.

Pedagogik jarayonda shaxsga yo'naltirilgan yondashuv, real hayotiy vaziyatlar asosida mashg'ulotlar tashkil etish, o'zini erkin ifoda etish imkoniyatini yaratish ayollarning o'rganishga bo'lgan ishtiyoqini kuchaytiradi. Ayniqsa, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish, masofaviy kurslar, onlayn treninglar va til o'rganish platformalari orqali o'qitish usullari ayollar uchun mos va qulay shakl hisoblanadi.

Bundan tashqari, o'qituvchi shaxsining o'rni alohida ahamiyatga ega. U faqat bilim beruvchi emas, balki ruhlantiruvchi, ishonch uyg'otuvchi va motivatsiya manbai sifatida namoyon bo'ladi. Shu sababli, pedagogik omillarni to'g'ri tashkil etish xotin-qizlarda ta'lim va til o'rganish ehtiyojini shakllantirishning eng samarali yo'llaridan biridir.

Davlat siyosati va institutsional omillar. Xotin-qizlarning ta'lim va til o'rganishga bo'lgan ehtiyojini kuchaytirishda davlat siyosati, huquqiy baza va ijtimoiy dasturlar asosiy omillar qatoriga kiradi. Mamlakat miqyosida gender tenglikni ta'minlash, ayollar uchun bepul kurslar, grant dasturlari, chet tillarni o'rganishga mo'ljallangan loyihalar va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimlari yaratilishi bu ehtiyojni barqarorlashtiradi.

O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirildi. "Ayollar daftari", "Inson qadri uchun" tamoyili asosida olib borilayotgan ijtimoiy dasturlar, "Yoshlar va ayollarni qo'llab-quvvatlash agentligi" faoliyati, "Zulfiya nomidagi davlat mukofoti" kabi tashabbuslar ayollarning ta'lim va kasbiy o'sishga bo'lgan motivatsiyasini sezilarli darajada kuchaytirmoqda.

Davlat siyosati orqali xotin-qizlar uchun ta'lim muassasalarida moslashuvchan dars jadvali, bolali ayollar uchun maxsus kurslar, onlayn o'qish imkoniyatlari va til o'rganish markazlari tashkil etilishi ularning o'qishga qaytish va o'z salohiyatini ro'yobga chiqarishiga yordam bermoqda. Natijada, ayollarning til o'rganish ehtiyoji shaxsiy manfaat doirasidan chiqib, jamiyatning intellektual va iqtisodiy rivojiga hissa qo'shuvchi omil sifatida qaralayapti.

Xulosa. Xotin-qizlarning ta'lim va til o'rganishga bo'lgan ehtiyoji — bu shaxsning ichki ehtiyoji, ijtimoiy holati va madaniy o'sishini belgilovchi muhim ijtimoiy-psixologik jarayondir. Ushbu ehtiyojning shakllanishi ijtimoiy muhit, oila, psixologik omillar, pedagogik yondashuvlar va davlat siyosati kabi o'zaro bog'liq omillar majmuasiga tayanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, xotin-qizlarda o'rganishga bo'lgan ehtiyojni shakllantirishda, avvalo, ijtimoiy-madaniy qadriyatlarning yuksalishi, oilaviy qo'llab-quvvatlov, ijobiy psixologik muhit, o'qituvchining shaxsiy yondashuvi va davlat tomonidan yaratilgan teng imkoniyatlar hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Til o'rganish ehtiyoji ayollarni nafaqat individual jihatdan, balki ijtimoiy va iqtisodiy jihatdan ham faollashtiradi. Chet tilini bilgan ayollar o'z imkoniyatlarini kengaytiradi, o'z fikrini erkin ifoda etadi, jamiyatda faol ishtirok etadi va global axborot maydoniga kirish imkoniga ega bo'ladi. Shu sababli, xotin-qizlarda ta'lim va til o'rganishga bo'lgan ehtiyojni qo'llab-quvvatlash, ularni psixologik, pedagogik va ijtimoiy jihatdan rag'batlantirish zamonaviy ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lishi zarur.

Natijada, bu ehtiyojni shakllantirish — ayollarning shaxsiy rivojlanishini ta'minlovchi, oilaning madaniy saviyasini yuksaltiruvchi va jamiyatning intellektual salohiyatini oshiruvchi barqaror ijtimoiy jarayon sifatida qaraladi. Xotin-qizlarning ta'lim va til o'rganishga bo'lgan ehtiyoji kuchli bo'lgan jamiyatda taraqqiyot, madaniy ochiqlik va inson kapitalining sifatli o'sishi tabiiy natijaga aylanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Deci, Edward L., and Richard M. Ryan. *Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior*. Springer, 1985.
2. Gardner, R. C. *Social Psychology and Second Language Learning: The Role of Attitudes and Motivation*. Edward Arnold, 1985.
3. Maslow, Abraham H. *Motivation and Personality*. Harper & Row, 1954.
4. McClelland, David C. *The Achieving Society*. Princeton University Press, 1961.
5. Yo'ldoshev, X. *Pedagogik psixologiya asoslari*. Toshkent: O'qituvchi, 2019.
6. To'xliyeva, N. *Ayollar ta'limida psixologik yondashuvlar*. Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
7. Hasanov, M. *Zamonaviy ta'limda gender tenglik va ayollar faolligi*. TDIU, 2021.